

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІНТЕГРОВАНО-БІНАРНИХ УРОКІВ-ПРОЕКТІВ

У статті подано теоретичні аспекти проведення інтегровано-бінарних уроків-проектів та їх психологічного супроводу. Також представлені приклади психологічного супроводу таких уроків; розглянуто питання взаємодії психолога з учителями-предметниками та учнями для більш успішної реалізації навчальних завдань.

Сучасна школа переживає нині досить складний період, коли здійснюється рішучий поворот педагогічного процесу до особистості школяра. Треба не лише враховувати індивідуальні запити й інтереси кожного учня, створювати сприятливі умови для самопізнання, саморозвитку, самовизначення та само реалізації особистості школяра. У ході навчально-виховної діяльності має також відбуватися цілеспрямований розвиток певної системи психічних якостей учня, необхідних для сучасного життя. Виходячи із цих завдань, поставлених у Національній доктрині розвитку освіти та науково-методичній проблемі області «Соціалізація дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі», ученя сучасної школи має володіти певними компетентностями:

- гнучко адаптуватись у мінливих життєвих ситуаціях;
- самостійно та критично мислити;
- бачити та формулювати проблему, знаходити шляхи її раціонального вирішення;
- усвідомлювати, де і яким чином здобуті знання можуть бути використані;
- творчо мислити;
- грамотно працювати з інформацією, робити аргументовані висновки, використовувати їх для вирішення нових проблем;
- бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, уміти працювати в колективі, уникати конфліктних ситуацій.

Реформування освіти в зазначених напрямках, на нашу думку, може відбуватись на принципі наукової обґрунтованості, а реалізувати її допоможе наука, зокрема психологія. Вважаємо, що професійна взаємодія психолога з учителями-предметниками може бути важливою умовою успішної психологізації навчально-виховного процесу. Скоординованість дій психолога і вчителя забезпечує єдність, цілісність психолого-педагогічного впливу на особистість учня, що, зрештою, сприяє підвищенню якості освіти. Одним із напрямів цієї роботи є психолого-педагогічний супровід (ППС) навчального процесу.

ППС у сучасній педагогіці та психології розглядається

* © Темрякович Н. Б.

ПСИХОЛОГІЯ

досить широко. У вітчизняній літературі цей термін з'явився в 1993 році в книзі «Психологічний супровід природного розвитку маленьких дітей» авторів Г. Бардієра, І. Ромазан і Т. Чередникової. Також він зустрічається в роботах А. Деркача та М. Качана. Організація психологічного супроводу в школі була розвинута в роботах М. Бітянової.

Автори цих робіт під психологічним супроводом розуміють систему професійної діяльності психолога та педагога, яка спрямована на створення спеціальних умов для повноцінного розвитку й успішного навчання дитини в конкретному освітньому середовищі. Як визначає М. Бітянова, «...психолог і педагог у цьому процесі не просто спостерігач, який стоїть поруч, він створює оптимальні соціально-психологічні умови для розвитку дітей, він іде з ними поруч» [1].

Вищеназвані дослідники вважають, що психолого-педагогічний супровід передбачає самостійний вибір дитиною свого життєвого шляху, дорослий же повинен цінувати природні механізми розвитку дитини, не руйнувати їх, а розкривати, при цьому сам має бути і спостерігачем, і співучасником, і дослідником. На їхню думку, завдання дорослих – сформулювати здатність і готовність вихованця до усвідомлення своїх можливостей і потреб, здійснення самостійного вибору. М. Качан уважає, що ППС створює умови, щоб діти й дорослі повірили у свої різнобічні здібності.

На думку цих дослідників, психолого-педагогічний супровід – це система підтримки та допомоги дитині в навчально-виховному процесі, тому він може здійснюватись у різних формах. Мета нашої роботи – представити психологічний супровід інтегровано-бінарних уроків-проектів, які дають змогу учням глибше пізнавати себе та свої можливості через психологічний аналіз учинків героїв творів, підвищувати мотивацію учнів до засвоєння знань, підтримувати стійку позитивну динаміку пізнавальної активності учнів та продуктивність їхньої та вчительської праці.

Будувати повноцінний сучасний урок літератури – означає насамперед орієнтуватися на сучасного учня, враховувати його інтелектуальний рівень, духовні потреби. Соціологічні та психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що далеко не всі учні виявляють готовність постійно спілкуватися з творами мистецтва: кожний третій підліток є пасивним читачем. Це викликає занепокоєння. У багатьох учнів не сформовані правильні критерії оцінки художнього твору, тому їм важко глибоко сприймати справжнє мистецтво, насолоджуватися ним, розумно використовувати його для свого духовного збагачення.

Тому, на нашу думку, шкільні уроки доцільно наповнювати особливим психологічним змістом, і в цьому вчителю може допомогти практичний психолог.

Методика пропонує безліч інтерактивних форм та нетрадиційних уроків. Наша творча група у складі С.Є.Ковш (учителя

ПСИХОЛОГІЯ

інформатики та інформаційних технологій), С.М. Рудакової (учителя світової літератури) та Н.Б. Темрякович (практичного психолога та вчителя світової літератури) вже сім років утілює в практику роботи НВК «Чаплінська школа-гімназія» одну з найцікавіших нестандартних форм: інтегровано-бінарні уроки-проекти із використанням психологічних прийомів.

Інтегровано-бінарні уроки-проекти – це наша авторська назва даної форми організації занять. У методичній літературі тип уроку в такій трактовці не зустрічається. Є окремі визначення бінарного, інтегрованого уроку, уроку за проектною технологією.

Ураховуючи попередні складові, ми пропонуємо таке визначення інтегровано-бінарного уроку-проекту: це нестандартна форма навчання, яка переростає у творчий процес учнів та вчителів. Для неї характерний особливий вид інтелектуальної діяльності, рисами якої є самостійний пошук необхідної інформації, її творче перетворення на матеріальний продукт, що об'єднує блоки знань з різних навчальних предметів та тем навколо однієї проблеми і дає змогу досягти цілісності знань.

Мета інтегровано-бінарних уроків-проектів:

- творчо співпрацюючи, інтегрувати знання з різних предметів;
- розширити межі творчої діяльності, як власної, так і учнів;
- заохотити учнів до самостійної дослідницької діяльності під час розв'язання практично-пошукових завдань;
- формувати ключові життєві компетенції учнів;
- розвивати вміння учнів застосовувати отримані знання в нестандартних умовах;
- підвищувати ефективність використання комп'ютерів на уроках;
- досліджувати проблеми, аналізувати й синтезувати матеріал за допомогою комп'ютерних технологій;
- відстежувати вплив використання інформаційних технологій, проектної діяльності на успішність та психічний розвиток учнів.

Нам співзвучний афоризм: «Учень – це не чаша, яку треба наповнити, а факел, який потрібно запалити», тому на інтегровано-бінарних уроках-проектах ми та учні – рівноправні творці й у кожного є певне завдання та роль.

Учитель літератури чітко формулює мету та завдання кожного проекту для окремих груп, визначає час виконання й порядок захисту творчих робіт.

Учитель інформатики вчить учнів створювати комп'ютерні малюнки, графіки, діаграми, статистичні таблиці, мультимедійні презентації; працювати з текстами, різними комп'ютерними програмами.

Психолог здійснює психологічний супровід уроку: допомагає збалансувати навантаження, психологічну сумісність, емо-

ПСИХОЛОГІЯ

ційний стан учнів; проводить необхідні відстеження залежно від завдань уроку.

Учні здійснюють пошук інформації відповідно до отриманих завдань, аналізують її, створюють мультимедійні презентації, виконують творчі завдання, тобто є режисерами своїх робіт.

На нашу думку, інтегровано-бінарний урок-проект надає можливість:

- сприяти підвищенню мотивації навчання, формуванню пізнавальної та творчої компетентності учнів завдяки застосуванню комп'ютерних технологій;
- кожному учневі докласти зусиль в розв'язання порушеної проблеми;
- учням глибше зануритись у досліджуваний матеріал;
- нести персональну відповідальність за результат роботи групи.

На інтегровано-бінарних уроках-проектах відбувається широке застосування та поєднання міжпредметних зв'язків гуманітарних, природничих і навіть математичних дисциплін.

Уроки з використанням психологічних прийомів передбачають, що учні зможуть робити аналіз учинків персонажів, їхньої портретної характеристики, душевного та емоційного станів, спираючись на знання із психології. Істотною проблемою для школярів у цьому плані є низький рівень психологічної культури, брак психологічних знань. Тому задовго до проведення такого уроку практичний психолог надає учням необхідну інформацію, консультує їх.

Як приклад, наведемо урок за темою «Її величність людина!?» (підсумковий урок за вивченням літератури античності, проведений нами в жовтні 2009р.). Для того щоб група учнів-психологів справилась із поставленим перед ними завданням, їм необхідно було аналізувати значення кольорів, навчитися давати оцінку дій персонажів з точки зору психології, визначати їхні характерологічні особливості. У результаті були створені психологічні портрети та емблеми античних героїв.

Наведемо приклад психологічного супроводу уроку поза-класного читання за темою «Сильне, як смерть». Тема кохання у творах Г. Тютюнника «Три зозулі з поклоном» та О.Купріна «Гранатовий браслет». Узагальнювальний урок з теми «Інформаційні технології персональної та колективної комунікації». (Інтегровано-бінарний урок-проект зі світової літератури, української літератури, інформатики з психологічним супроводом. 11 клас, проведений у лютому 2013 року, став переможцем конкурсу педагогічної майстерності «Панорама творчих уроків 2014», надрукований в журналі «Світова література», №8, 2014 р.). Учні були заздалегідь об'єднані в групи «Психологи», «Літературознавці», «Символісти», «Скептики» та «Мистецтвознавці». Завдання групи психологів полягало в наступному:

ПСИХОЛОГІЯ

1. Здійснити психологічний аналіз творів через:
 - переживання героїв;
 - багатство їхньої душі;
 - зв'язок настрою персонажів із природою;
 - психічні стани героїв.
2. Створити психологічні портрети героїв, ураховуючи:
 - портретну характеристику;
 - жести, міміку;
 - колористику творів.
3. Провести анкетування учнів та дорослих (учителів, батьків) за таким опитувальником:

- Продовжте речення «Кохання – це...»
- Чи вірите ви в кохання з першого погляду?
- Чи кохали ви хоча б один раз у житті?
- Як стан закоханості впливав на ваше життя?
- Чи вважаєте ви, що кохання обов'язково повинно бути

взаємним?

– Як ви вчините (вчинили), коли ваш обранець не відповів (не відповідав) вам взаємністю в почуттях?

Зробити аналіз отриманих результатів, порівняти думки респондентів та героїв творів щодо кохання.

З психологічної точки зору дуже важливо враховувати такі аспекти, як мотивація, пізнавальна активність та емоційний стан учнів. Тож проводимо моніторинг цих аспектів до та після проведення інтегровано-бінарних уроків-проектів. Результат цих відстежень свідчить, що:

– мотивація учнів до засвоєння знань на таких уроках вища ніж на звичайних майже вдвічі (на інтегровано-бінарних уроках-проектах 79% учнів показали високий та достатній рівень, а на звичайних уроках аналогічний рівень був лише в 40% респондентів). а мотивація, як відомо, визначає активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату. Це дозволяє швидше включити школярів у навчальну діяльність, підвищити стійкість інтересу до неї та наполегливість у вирішенні навчальних проблем;

– на інтегровано-бінарних уроках-проектах порівняно зі звичайними спостерігається стійка позитивна динаміка пізнавальної активності учнів – високий і достатній рівень мають 86% опитаних, а на звичайних уроках такий рівень є лише в 46% учнів;

– інтегровано-бінарні уроки-проекти позитивно впливають на емоційний стан учнів: підвищується їхня емоційність, бажання досягати успіху, активність; натомість зменшується невпевненість, тривожність. Отже, позитивний настрій робить учнів енергійними, бадьорими.

Ще варто зазначити, що на інтегровано-бінарних уроках-проектах, завдяки їх специфіці, можна опитати всіх учнів класу.

У практиці нашої роботи є уроки, у які ми ввели такі психологічні елементи та прийоми: створення позитивного

ПСИХОЛОГІЯ

психологічного настрою на початку уроку; елементи релаксації в середині чи наприкінці уроку; аналіз емоційного стану учнів напередодні проведення уроку, на його початку чи в кінці; активізація творчої уяви учнів відповідно до теми роботи.

Ми впевнені, що переваги інтегровано-бінарних уроків-проектів суттєві:

1. Нестандартна форма роботи посилює мотивацію учнів до навчання.

2. Формуються ключові життєві компетенції учнів.

3. Спостерігається підвищення продуктивності уроку.

4. Підвищується рівень використання наочності на уроці.

5. Розвивається творчий потенціал учнів, їхні здібності до комунікативних дій, самооцінки, створюються умови для творчої самостійної роботи.

6. Установлюються міжпредметні зв'язки.

7. Відбувається індивідуалізація та диференціація навчання.

8. Розвиваються вміння оформлювати матеріали за допомогою комп'ютерних програм.

9. Створюються комфортні умови спілкування учнів з учителем, розширюється зміст роботи вчителя: консультант, помічник, порадник, товариш, психолог;

10. Зростає роль учнів у доборі матеріалу відповідно до теми й мети та пошуку необхідної інформації в різних джерелах: текстах художнього твору, бібліотечному фонді, періодичних виданнях, мережі Інтернет, комп'ютерних енциклопедіях, довідниках, електронних бібліотеках тощо.

Підтримуємо думку Любові Помиткіної, кандидата психологічних наук, про те, що завдяки інтегровано-бінарним урокам-проектам відбувається тісна взаємодія психолога і вчителя в умовах навчально-виховного процесу, яка проявляється в таких характеристиках:

– спілкування – активне, відкрите обговорення проблем, висока комунікація (вербальна, невербальна);

– спрямованість – на спільне вирішення проблем, конструктивну взаємодію, повагу до колег, прагнення досягнути мети;

– самосвідомість – потяг до самопізнання й самовдосконалення, адекватна самооцінка, усвідомлення спільної психолого-педагогічної мети, першочергових завдань;

– досвід – поєднання психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, досвід (чужий і набутий) ефективної співпраці;

– психофізіологія – енергійність, працездатність, врівноваженість [2].

Отже, взаємодію психолога і вчителя слід розглядати як спільну професійну діяльність, зумовлену особистісними потребами й мотивами та спрямовану на досягнення гармонійного розвитку особистості школярів. Уроки, у яких бере участь не тільки вчитель, а й психолог, мають значні переваги. Адже,

ПСИХОЛОГІЯ

з одного боку, є можливість активно спостерігати, проводити діагностування і взагалі краще пізнавати своїх підопічних у звичних для них обставинах, з іншого боку, – учні отримують доступ до психологічних знань, необхідних їм у процесі саморозвитку й самовиховання.

Злагоджена взаємодія психолога і вчителя відкриває шлях до використання багатьох ще не задіяних резервів освітнього процесу, адже такий підхід складає підґрунтя не тільки особистісного зростання школярів та скоординованості дій усіх учасників навчально-виховного процесу, але й гармонізації взаємин у навчальному закладі в цілому.

Література:

1. Жукова А., Мальцева В. Організація психологічного супроводу. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/psychology/988/>
2. Помиткіна Л.Г. Взаємодія педагогів і шкільних психологів у навчально-виховному процесі / Л.Помиткіна // Соц. психологія. – 2007. – № 3. – С. 138–139.